

RACHUNEK (60) *sb m*

rachunek (23), **rachunk** (8), rachunek *a.* rachunk (29); rachunek *GroicPorz* (4), *Mącz* (17); rachunk *KłosAlg* (5), *RejZwierc*; rachunek: rachunk *BartBydg* (1:1), *ModrzBaz* (1:1).

a oraz *e* jasne (w tym *w* a 3 r. błędne znakowanie).

sg N rachunek (9), rachunk (5). ◊ *G* rachunku (17). ◊ *D* rachunku (1). ◊ *A* rachunek (14), rachunk (3). ◊ *I* rachunki(e)m (2). ◊ *L* rachunku (3). ◊ *pl G* rachunków (4); -ów (1), -(o)w (3). ◊ *A* rachunki (1). ◊ *L* rachunk(o)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Liczenie, obliczanie; calculus, ratio BartBydg, Mącz, Modrz, JanStat, Cn; computus (compotus) BartBydg, Mącz; supputatio Mącz, Modrz; computatio, subductio Mącz, Cn; numeratio BartBydg; ratiocinium Cn (48) : BartBydg 32b, 128b; Algoritmus: To iefth nauka Liczby [...]. Na trzy łie części dzieli, Pierwłza będzie o ofobach Liczby, wtora o Regule detri, Trzecia o rozmaitych rachunkoch y o łpołkach Kupieczkich. KłosAlg kt; niektorzy [...] ni dla tze⁸⁰ inłzego rachunkow łie vczą iedno dla łwego pożytku/ aby chytrze łwego złupili bliźniego KłosAlg A4v; RejKup Fv; Ratio aliquando sumitur pro supputatione vel calculo, Miáfłto ráchunku. Mącz 347a, 97a, 196d, 333a [2 r.], b, 347c; HistLan B4v; ModrzBaz 120v; Litterá Niedzielna/ do prędkie⁸⁰ ráchunku dopomoże dobremu gołpodarzowi: á łwiętá zwłáłzczá powinne/ y vroczyłte/ nie máią być táyne poboźnemu Chrześcijáninowi. LatHar [++].*

rachunek kogo, czego (2): *Ile tedy nakłádow łtroná łzukáiąca ich poprzyłyęze/ tyle łtroná obwiniona powinna ie záplácić. [...] (marg) Zwyczajny ráchunek nakłádow. (-) GroicPorz dd2v. Cf »rachunek uczynić«.*

Zwroty: »kłaść w rachunku; położyć na rachunek« = uwzględnic w liczeniu (1:1): iefłizeby [ten, który zaprzedał wczesniej swoję majętność] niemiał krewnego/ á on łam mogłby mieć pieniądze ku wypłacánu záłię: połóżá ná ráchunek pożytki [computabuntur fructus] ktorých vzył on co był kupił/ od onego czáfu gdy był przedał/ á ołtátek mu dopłáci/ á ták przydzie záś ku imieniczku łwemu Leop Lev 25/27; nierachowali wprawdzie Grodna y Brzescia ale nie kładł tez wrachunku wychowania stołu ActReg 129.

»rachun(e)k (u)czynić« [w tym: kogo (1)] = rationem supputare Mącz; rationem facere JanStat [szyk zmienny] (5): Mercurius gdi będzie z miełiączem złączony: czyni ten dzień wefoly y chwalony, Reiełtri łprawiay, rachunk czyn FalZioł V 53, V 49v, 53; Mącz 333c; TEż łam Podłkárbi z łwéy iáko vprzywileiowanéy władzéy/ będzie czynił wypráwy/ przepowiadánia/ ráchunki łudzi łłuzebnych/ Dworzan/ y włzyłtkich/ ktorým względem łłuzby/ áłbo od Rzeczypołpolitéy áłbo od Máiełtatu Królewłkiégo będzie co winno. SarnStat 412.

»w rachunek wpisać« (1): Rationibus inferre, W regifłrá/ w ráchunek wpifłác. Mącz 347b.

Wyrażenie: »poczytany w rachunku« (1): Téż vłtáviamy: áby powrozy łyczáné nie ináčéy były poczytáné w ráchunku [non debent computari JanStat 39]/ iedno koźdy po ołmi łkótów. SarnStat 374.

Wyrażenie przyimkowe: »według (a. wedle) rachunku« (5): Tu łtronie obráźoney płáci łzelągów trzydziełci/ ktore wedle ráchunku námiénionego czynią grołzy dwádziełciá GroicPorz k3v; Pan

Maczy swyechowłky ma yełczę dodacz na the wlokyę tho czo przydzyę wyedług Rachunku ZapKóścier 1582/38.

~ według rachunku czyjego [w tym: ai (poss) (2), G sb (1)] (3): POzwány gdyby do Sądu nieftánał/ winę Sędziemu przepada pięć grołzy y łzeląg [...] y ku odpowiedzi niebywa przypułzczon/ aż thy winy y nakłady łtronie powodney odłóży wedle ráchunku Sędzięgo álbo Piárlkiego. GroicPorz p4v; Eratosthenis ratione, Wedle ráchunku Eratoftenisowego. Mqcz 347a; DLVGI Niebosczykowski. Iako zostal winięn według rachunku rođdzielnikow. Grzegorz Niesiolowski, in Summa marc. Siedmseth y cztery. gr 18. ZapKóścier 1579/7v. ~

Przen: Zdanie sprawy, wytłumaczenie się z czegoś (10) : Ad calculos aliquem vocare, Ráchunku od kogo żądác. Mqcz 504a; [Pan] nam ná licźbie zówždy zoftác muśi/ A my ták y bez ráchunku chcemy zówždy kwitu á wolności od niego. RejPos 252; KarnNap ktv.

rachunek czego (1): Rationem vitae et magistratus gesti repscere, Vpominác łie ráchunku/ ták záchowánia yáko y łpráwowania vrzędu. Mqcz 347b.

rachunek o czym (1): Rationem vitae ab altero repscere, Chcieć mieć ráchunek od kogo o yego žiwocie. Mqcz 314b.

Zwroty: »dać rachunek« [w tym: z czego (2), za co (1)] = persolvere rationem Mqcz; rationem deponere a. edere a. referre Cn [szyk zmienny] (3): Persolvere rationem officii, Dác ráchunek z łwego vrzędu. Mqcz 401c; Bądźcie pośłufzni Przełóžonym wálzym/ y bądźcie im poddáni: oni bowiem czuią/ iákoby ráchunek zá dułze wálze dáli [quasi rationem pro animabus vestris reddituri Vulg Hebr 13/17] ReszPrz Av; W tym Dániel krzyknie: Tey śmierci [tj. śmierci Zuzanny]/ prze fałz łprofný Widźieć niechcę. Ludu złołny/ Ty z niey/ Bogu/ dałz / ráchunek záłółny. GrabowSet B3v.

»rachunek uczynić« (1): Rationem reddere Ráchunek vczynić. Mqcz 92d.

a) O rachunku sumienia (1) : Abowiem to nadobny ráchunk/ kto idąc ná pokoiczek łwoy łam s łobą poczet vczyni co dniá tego przyłtoynego á czo nieprzyłtoynego vczynił. RejPos 81.

a. O czasie (7) :

rachunek czego (1): NIeužyté Boginie/ dźieciom látá przęda/ Wedle których ráchunku žyc ná łwiećie [!] będą KochMRot B4v.

α. O datowaniu czasu (6) : ráchunk [tj. kalendarz Juliusza Cesarza] ták łię włzytkim łpodołał/ že go y do tego czáfu włzytko Krześciiańłtwo vżywa. ModrzBaz [16]v.

rachunek czego (2): Iulius Cefarz ták dálece przodek miał/ že ráchunek roku (w czym przed tym zá niedbáłością Biłkupow wielka bywála omyłká) do biegu słonecznego przyłtofował ModrzBaz [16]v. Cf »nad rachunek«.

Wyrażenia przyimkowe: »według rachunku« (3): zábił go [Igora] Xiązę Drewlanłkie Maldit álbo Niłkinia/ támże pogrzebion w Korołtenie pod moglią wyniołło włfutą/ Roku od łtworzenia łwiátá 6458. według rachunku. StryjKron 122.

~ według rachunku czyjego (2): Działo łię to od Chriłtuła roku 859. zá Cefarzá Ludowiká wtorego/ Syná Lotariułłowego/ á od Machometá Proroka Saraceńkiego roku 43. według rachunku Carionowego. StryjKron 100, 416. ~

»nad rachunek [czego]« (1): każdy śnádnie widzi/ że Wielkanoc/ nád óného czáfu ráchunek/ kilkiemnaście dni poštąpiła ná zad/ tylko zá ónych dróbných minutek/ ná które óni máły wzgląd mieli/ przyraftáaniem. *Oczko* 30.

b. Nauka o liczbach (1) : Abowiem ci ktorzy powiádaią że dzyatki iefzcze nie ía pochopne ku wierze á znaiości Bożey/ dzyatki fwoie w cudze strony wyfýliái/ [...] ábo ie teź w domu íubtylných ráchunkow vczą/ álbó ípiewác/ álbó ízymowác *RejPosWstaw* [41²].

2. Efekt liczenia, obliczenie, wyliczenie; ratio Mącz, Cn; calculus Modrz; summa rationis Cn (7) : *A montibus Sarmaticis eleuationis poli 49. graduum, usque ad mare Baltheum siue Venedicum, quod est finus oceani Germanici 55. graduum, et ubi mare non alluit eleuatur polus 57. graduum et plus*: Ktory rachunek biegłym á dowcipnym Geographom y Aftronomom zlecám. *StryjKron* 21; *Wiedzze* potym/ opácie/ íáko grác z biskupy/ Bo bacząc/ żeć wygránéy vbywáło kupy/ Pokryłeś dudki w gębę/ czyniác tę poštawę Ześ przegrał: lecz z ráchunku miał xiądz ípráwę. *KochFr* 100; *GostGosp* 86.

Fraza: »rachunek zgadza się« = *ratio constat Mącz* [*szyk zmienny*] (2): *Non comparet argenti ratio*, Nie może ráchunek przísć álbó nie chce íie zgádzác. *Mącz* 278a, 347a.

Przen [czego] (1): Ktorego [*tj. Boga*] dnia onego oftátniego oczekawamy: gdy tráby fwoiey głósem do Máieítatu fwego íádownego wyzowie żywe y zmárłe/ odbierác liczbę zípraw od káżdego/ á przypomináiac ráchunek opufzczenia cnoty íego. *ModrzBaz* 136v.

a. Sprawozdanie finansowe (1) : Sąd teź miedzy Kárdynałami tákowi/ ktorzy w opiece fwey ízpítale/ y ínfze potrzebne á święte mieyfcá máia/ o ktore íie oni z wielką pilnością ítaráia/ y ízczodrobliwością íwą základáia. Ráchunkow tych ílucháia [...]: á gdy obaczá że pieniędzy nie ítawa/ [...] tedy íami z fwey íkrzynki co niedoftawa dokládáia *ReszHoz* 133.

3. Przeliczenie (4) : *KłosAlg* H2; A Szoltyšia winá zá tákiefz przewinienie/ óśm ízelągów/ ktore tymże ráchunkiem/ vczyniá piéc grofzy y ízeląg. *GroicPorz* k2v.

rachunek na co (2): Poczyna íie Trzecia częfc Algoritmu o rozmaitym rachunku na myńczę y wagę Krakowfká pirwey. *KłosAlg* F4, H.

4. Zasada, sposób urzędzenia (1) : [*Bóg pytał Joba*:] *Wiedzze* thy porządek Nieba/ y położyfz [!] ráchunek [*pones rationem*] íego ná ziemi? *Leop Job* 38/33.